

FRANCIA HADIFOGLYOK MAGYARORSZÁGON 1813–1814-BEN¹

French Prisoners of War in Hungary in 1813–1814

During the extensive operations of the War of the Sixth Coalition (Great-Britain, Russia, Prussia, Sweden, Austria, a number of small German states) against France, tens of thousands of Grande Armée soldiers fell into the captivity of the Allies. Part of these prisoners, following the practice of previous wars, were transported to the provinces of the Hungarian Monarchy. About one tenth of the total approximately 50-55,000 POWs were in smaller contingents locked up mainly in the Transdanubian counties, most of them in the fortresses and barracks in Slavonia and Transylvania. The allocation of the bulk of the officer staff, mostly captured at the capitulation of Dresden, created a special problem. There are many known cases which reflect the sympathy of the Hungarian nobles towards the POWs – the most important examples are mentioned in the paper. To sum up, the regulations and vigour in the life of the POWs became less strict in this period, and the short periods of internment did not help their trouble-free confinement, either.

Keywords: Sixth Coalition (1813–14), French prisoners of war, sanitary conditions, allocations in Transdanubia, Slavonia, Transylvania, Aulic War Council, Hungarian General Headquarters, Feldzeugmeister Vinzenz Kollowrat, Hungarian Royal Governor's Council, officers of the Dresden capitulation, efforts to maintain order, insubordination, exchange of prisoners

Előljáróban néhány általános információt osztanék meg a hadifogoly-problémakört illetően.² A foglyokat a rajnai, illetve németországi vagy itáliai hadszínterekről a korábbi háborúk folyamán biztonsági okokból a magyar törzsterületek, valamint Szlavónia, a Bánság és Erdély felé menetben, esetleg előfogatokon, vagy ha úgy adódott, vízen juttatták el. Az internálási helyszínekre történt egyáltalán nem zökkenőmentes érkezést követően, felsőbb utasításra a helyi katonai parancsnokságok – adott esetben a megyei közigazgatási szervekkel együttműködve – gondoskodtak a foglyok elhelyezéséről, őrizetéről, ellátásáról. A tiszteket és a legénységet igyekeztek másutt elhelyezni, kivételt a tisztiszolgák és a kórházi fogoly ápolószemélyzet képeztek.³

A tiszteket bérleti díj ellenében berendezett szobákban, a tábornokokat egyedül, a többi-eket kettesével vagy a lehető legkevesebb embert összezárva szállásolták el. A közembereket és az altiszteket a várakon belül lakhatóvá tett kazamatákban, a laktanyákban, nagyobb helyiségekben, tömegesen tartották. Szerződötetett fogadós vagy markotányos biztosította az ételen kívül többek között a bort is, ami gyakori kicsapongásokhoz vezetett. Egyebek beszerzését kísérettel a helybeli piacon oldhatták meg.

Az elkülönítési szándék hangsúlyozottabb volt ott, ahol alkalmak adódhattak a helyi lakossággal való kapcsolatfelvételle. Mégis akadtak hiányosságok. A fogolytartók súlyosabb

¹ A címre utalva előzetesen meg kell állapítani, hogy a tárgyalt időszakban a Napóleon fennhatósága alá vont itáliai és német államok szövetséges haderejéhez tartozott, valamint a lengyel Dąbrowski-légióban szolgált katonák igen jelentős aránya miatt nem beszélhetünk tisztán francia nemzeti hadseregről, így a hadifoglyok is számos nációt képviseltek.

² Jóval bősegebb tudnivalók a témáról: *Lenkefi* 2000.

³ A korábbi koalíciók hadifogoly-létszámairól: *Lenkefi* 2007.

fegyelemsértések esetén sem alkalmaztak testi kényszert az ellenoldali megtorlás lehetősége miatt, a legsúlyosabb büntetés az elzárás, az illetménymegvonás és az áthelyezés volt. Büntetőügyekben a honi hadi rendelkezések szerint jártak el. Szökés esetén kezdetben 24, majd 6 forint volt a fogdíj, ezt a tiszteknél az illetményből vonták le.

A tiszti foglyok nyilvántartása elsődleges fontosságú volt, s kiterjedt az esetleg kíséretükben maradt hozzátartozóikra is. Nevesítésükben többek között jelentős segítséget nyújtanak a fogságban a lojalitást megkövetelő nyilatkozatok (Revers), valamint a halotti bizonyítványok. Levelezésük az Udvari Haditanács és az érintett főhadparancsnokságok, illetve helyi parancsnokságok betekintési jogával megengedett volt. Ezen kívül minden tárgyküldeményt, pénzáttalást, nyomtatott anyagot engedélyeztetni kellett.

Ellátásukat a rendes, illetve rendkívüli hadiadóbból a kincstár terhére, a magyar kormányzók és megyei törvényhatóságok nem túl lelkes közreműködésével oldották meg. A tiszti és az altiszti állomány rangjának megfelelő illetményt kapott az 1809-es szabályozás szerint, a császári-királyi hadsereg békedíjazásának megfelelően.⁴ Ebből kellett fizetniük megélhetésüket és a természetbeni juttatásokat is. A legénység napi pár krajcáros zsoldja nem volt elegendő létfenntartásukhoz, ellátási- és gyógykezelési költségeik a kincstárat terhelték.

Állandó és viszonylag megfelelő kórházi gondoskodásra csak a végleges fogolytartó helyszíneken volt mód. Fontosabb ispotályként a vonulási útvonalba eső pozsonyi, pesti és budai, majd a győri, komáromi és az Arad melletti kisszentmiklósi tábori kórház működött. Ápolóként fogoly kirurgusokat és egészséges foglyokat is alkalmaztak, csakúgy, mint fizetett honi civil seborvosokat és később polgári személyeket. A halálozási arány mégis igen nagymértékű volt, főleg a közfoglyok körében. Haláluk esetén a fogoly tábornokok, törzs- és főtisztek temetése rangfokozatuknak megfelelő katonai tiszteletadással történt, a jelenlevő császári-királyi csapatok és tüzérség részvételével. Tilos volt azonban emiatt máshonnan egységeket elvonni.⁵

A foglyok intézményes munkára fogására csak önkéntes alapon, akkoriban 30 krajcár napidíj ellenében kerülhetett sor. Magyar területeken 1813-ban a komáromi és pozsonyi sáncoknál, valamint Gyulafehérváron jött szóba alkalmazásuk. Gazdaságokhoz, magán-személyekhez is felvehettek képzett mestereket, kézműveseket, kertészeket, de erre meg lehetőségen ritkán, inkább Erdélyben volt példa. Az engedmény nevelésre-oktatásra igen korlátozottan vonatkozott, mivel – úgymond világnézeti követelményeknek is meg kellett felelni. Ezért utasították vissza például Georg Schmidt pesti egyetemi matematikatanár kérelmét, amelyben gyerekei nyelv- és rajzoktatására fogadta volna fel Dumay hadmérnök hadnagyot.⁶ Letelepedésre szintén ideológiai megfontolásokból 1805 után volt lehetőség, de időszakunkban is csak elvétve került sor erre.⁷

Az 1813. évi őszi transzportok fogolyállománya jelentős részének felvételére a Budai Főhadparancsnokság a magyar törzsterületeken hely- és főleg őrző személyzet híján egyelőre nem mutathatta az elvárt fogadókészséget. Szeptember közepén azt javasolta az Udvari Haditanácsnak, hogy csak Eszéket, Péterváradot, Temesvárt, Aradot, valamint Er-

⁴ ÖStA KA HKR 1813. L. 3002.

⁵ ÖStA KA HKR 1814. L. 1163.

⁶ ÖStA KA HKR 1813. L. 3421.

⁷ ÖStA KA HKR 1813 L. 1117.

délyt vegyék számításba, sőt a foglyok kíséretét az országon belül is osztrák Landwehregységek lássák el.⁸ Szeptember 22-én jelentették, hogy ennek megfelelően Csehországból Morvaországon keresztül legfeljebb 230 törzs- és főtisztet szállíthatnának Temesvárra és Csákovára (Temes vm., ma Ciacova, Románia), továbbá 3424 altisztet és közlegényt Lipótvárra (Nyitra vm., ma Leopoldov, Szlovákia), Temesvárra és Aradra.⁹

Kísérésük közben komoly problémák is adódtak, hiszen október közepén egy névtelen jelentés arra utalt, hogy a francia hadifoglyok minden rend nélkül koldulva csatangolnak, s különösen a tisztekre érvényes, hogy meglehetősen szabadosan viselkednek. Noha a hadifogságba esett tisztektől becsületszavukat vették, hogy nem próbálkoznak szökéssel,¹⁰ ez a cselekmény menet közben meglehetősen elterjedt volt. Jó példa, hogy az egyik fő elosztóállomásnak kijelölt Pozsony környékén nyolcvan – az esküre utalva tételezzük fel – nem tisztí fogoly szökött meg.¹¹

Ezért szigorú parancsot adtak ki, hogy a nagyobb városokat vonulásuk közben nem érinthetik, s ott beszállásolni sem szabad őket. A tiszteket a transzportokban el kell különíteni a közlegényektől, s a szállítmányok nem keresztezhetik egymást.¹²

1813. október 24-én a Vinzenz Kollowrat tábornaszernagy vezetése alatt állt Budai Főhadparancsnokság úgy tájékoztatta Bécsset, hogy Morvaországból 5721 fogoly érkezett. Közülük 254 törzs- és főtisztet Temesvárra, Lugosra és Versecre szállítottak, 2090 közlegényt Kísszentmiklósrá, 21 tisztet és őrmestertől lefelé 1012 legényt az aradi várba, 24 tisztet és 1623 közlegényt Nagyváradra, végül 631 közembert Lipótvárra kísértek.¹³

A következő értesítés november 18-án futott be az Alsó-ausztriai Főhadparancsnokságtól, miszerint 11 ezer hadifogoly van menetben, s mintegy felüket Magyarország felé kell továbbítani.¹⁴ A Budai Főhadparancsnokság ezzel szemben november 21-én úgy tájékoztattott, hogy az országban pótlólag csak 225 tiszt és 3000 közfogoly elhelyezését tudnák megoldani Szeged bevonásával,¹⁵ ahol a kaszárnyába és a vár kazamatáiba 1100 főt irányítottak volna. Hangsúlyozta, hogy a vállalás csak akkor teljesíthető, ha a Helytartótanács segítségével magántulajdonú épületeket jelölhetnének ki.¹⁶

A Szlavóniai Főhadparancsnokság arról számolt be, hogy területén november első felében Péterváradon 680, Eszéken és a lovassági kaszárnyákban 1986, Bródon (Pozsega vm., ma Slavonski Brod, Horvátország) 268, Ógradiskán (Pozsega vm., ma Stara Gradiška, Horvátország) 299, összesen 3233 fogoly élt. A tervek szerint Eszékről a rumai (Szerém vm., ma Ruma, Szerbia), lovassági laktanyába 400, az ürögibe (Szerém vm., ma Irig, Szerbia), 400, a tovarnikiba (Szerém vm., ma Tovarnik, Horvátország) 300, a sidibe (Szerém vm., ma Šid, Szerbia), 200 franciát szándékoztak küldeni. Eszék tehermentesítésére Valpó (Verőce vm., ma Valpovo, Horvátország) lovassági kaszárnyájában 200, Nasicon (Verőce vm., ma Nasice, Horvátország) 200, Verőcén (Verőce vm., ma Virovitica, Horvátország) 300, Verőce megyében még 700, Pozsega megyében Pleternitzen (ma Pleternica, Horvátország)

⁸ ÖStA KA HKR 1813. L. 2884.

⁹ ÖStA KA HKR 1813. L. 2954.

¹⁰ ÖStA KA HKR 1813. L. 2992.

¹¹ ÖStA KA HKR 1813. L. 3477.

¹² ÖStA KA HKR 1813. L. 3318. és 3512.

¹³ ÖStA KA HKR 1813. L. 3466.

¹⁴ ÖStA KA HKR 1813. L. 3692.

¹⁵ ÖStA KA HKR 1813. L. 3843.

¹⁶ ÖStA KA HKR 1813. L. 3843. és 4250.

400, összesen 3780 foglyot helyezhetnének el. Mivel a tartományban már az említett 3233 francia élt, s a hírek szerint további 600 fő úton volt – november végére a létszám elérte a 3464-et – Szlavónia is betelt a Bánsággal együtt, így Erdély jöhetett még számításba.¹⁷

Igen súlyos gondot jelentett a késő őszi zord időjárás, amelyről a Budai Főhadparancsnokság 1813. november 3-i jelentése számolt be.¹⁸ A halandóság a legyengült, beteg és lerongyolódott, nagyrészt szinte félmertelen hadifoglyok között egyre erősödött. Novemberben (Pozsonyt nem számítva) a Budai Főhadparancsnokság területén volt 2953 fogolyból 1090 fő halt meg, ami egyharmados arány.¹⁹ A Bánságban december folyamán a 2488 fős állományból 1053 ember halt meg, ebből 967 fogoly csak Kísszentmiklóson (Temes vm., ma Sânnicolau Mic, Románia).²⁰ Ógradiska létszáma 109 beteg fogoly halálával csökkent le csaknem kétharmadára.²¹

A november 19-én kiadott uralkodói rendelkezés nyomán az Udvari Haditanács december 4-én utasította az érintett főhadparancsnokságokat az évszaknak megfelelő ruhadarabok kiadására mind a menetben lévő transzportok, mind az őrzési helyszínek foglyai részére. A beteg és szállíthatatlan foglyokat útközben táborig kórházaknak kellett átadni, s sor került az élelmezési pótlék emelésére.²²

Szlovóniában az 1813. december végi állapot szerint Péterváradon 5 nem harcoló kategóriába tartozó és 1539 közfogoly, Eszéken és filiáléiban 106 törzs- és főtiszt, 42 nem harcoló, 1266 közfogoly, Bródban 260 közfogoly, Ógradiskán 180 közfogoly élt, vagyis összesen 106 tiszt, 47 nem harcoló és 3945 közfogoly.

Az Erdélyi Főhadparancsnokság 1814. január 4-én jelentette, hogy előző év október 15-i 100 törzs- és főtisztre, továbbá 3900 közemberre szóló vállalása a Brassóban kitört pestis miatt 140-150 tisztre és 2580 legényre csökkent. Eszerint Gyulafehérváron 1200, Kolozsváron 600, Marosvásárhelyen 180, Nagyszebenben 600, vagyis 2580 közlegényt, Medgyesre 140-150 tisztet képes fogadni. Ez a szám a Gyulafehérvárra és Medgyesre érkezett 11 tiszttel, s az azóta befutott 579 közfogollyal betelt.²³ Az imént taglalt hatalmas veszteségekből és az áthelyezésekből adódik a nagy fluktuáció, ami megmagyarázza az állandóan változó transzport- és elhelyezési számokat.

A súlyos elhelyezési gondokat tetézte Johann Kollowrat tábornagy, csehországi főhadparancsnok december 6-i jelentése, miszerint Drezda kapitulációja nyomán a harminczet meghaladó francia fogoly helyőrség hat menetoszlopban 9-én és 13-án belép Csehországba.²⁴ A Budai Főhadparancsnokság kifogásait fenntartva ismételten hangsúlyozta, hogy a Helytartótanáccsal egyeztetve, a vármegyék közt szétosztva nagyobb kincstári és városi kaszárnyákban hálópenz ellenében helyezhetnék el az újonnan érkező 4-5000 ember egy részét. Ha ez így sem lenne elegendő, a többieket, főleg a tiszteket még felderítendő nagyobb magánépületekben, illetve megyei kvártélyházakban szállásolnák el.²⁵

¹⁷ ÖStA KA HKR 1813. L. 3907.

¹⁸ ÖStA KA HKR 1813. L. 3631.

¹⁹ ÖStA KA HKR 1814. L. 1345.

²⁰ ÖStA KA HKR 1814. L. 1895.

²¹ ÖStA KA HKR 1814. L. 1795.

²² ÖStA KA HKR 1813. L. 3807.

²³ ÖStA KA HKR 1814. L. 472.

²⁴ ÖStA KA HKR 1813. L. 4042.

²⁵ ÖStA KA HKR 1813. L. 4256.

A magyar törzsterületeken az elhelyezési nehézségek végül odáig jutottak, hogy a drezdai helyőrség 30 tábornoka és 2233 törzs- és főtisztje egy részét szétszórtan, falvakban tudták csak fedél alá juttatni, ami számos kockázati tényezővel járt, és újabb biztonsági rendszabályok bevezetését igényelte.²⁶ Az említett foglyokat egyelőre Nógrád, Fejér, Sopron, Esztergom, Pest és Vas, majd Heves és Zala vármegyék fogadták, s tisztiszolgáik csak abban az esetben maradhattak velük, ha ellátásuk költségeit gazdáik fedezték. 1814. március végére így Magyarországon összesen 6547 fogoly elhelyezését tudták biztosítani.²⁷ Ebből a drezdai tiszti foglyok létszáma 1814. április végén 2298 fő volt, akikre 679, többségükben bizonyára szolgálatukban álló közlegény jutott.²⁸

A szétszórt tiszti fogolyelhelyezéseknél a közvetlen felügyeletet mindenütt képtelenség volt megvalósítani, így csupán becsületszavukat vehették, hogy engedély nélkül nem hagyják el kijelölt körzeteiket. Csupán szórányos utalásokból ismert Kismarton, Tata, Pest, Pécs, Pécsvárad, Zalaszentgrót, Sopron, Kőszeg, Kassa, Eger, Verpelét, Veszprém, Szombathely helységek neve, mint internálási helyszín.

Már volt szó arról, hogy a francia tisztek körében meglehetősen elterjedtek a fegyelemsértések, amelyek a bécsi Rendőrminisztérium útján általában az uralkodó tudomására jutottak. Eszerint 1814. januári Pozsonyba érkeztükkor szabadon csatangoltak, megalapozatlan háborús híreket terjesztettek, s néhányan rendzavarást is elkövettek.²⁹ 1814 májusában a Rendőrminisztérium, amely mindvégig kiemelt figyelmet fordított a franciákra, a pozsonyi térparancsnok rendelkezésére hivatkozva utalt arra, hogy a fogoly tisztek egy része polgári öltözékben mutatkozik, s jó páran a Napóleon trónfosztása felett érzett csalódásuknak adnak hangot.³⁰

Helytelenkedésekre másutt is sor került, például 1814 tavaszán Versecen (Temes vm., ma Vršac, Szerbia) bekvártélyozott francia tiszteket jelentettek fel bálozásért (a csupán este nyolc óráig szóló engedély miatt az órát is visszaállították) és Duna-parti kocsikázásokért, püspöki és főtáblabírói közreműködéssel.³¹ Némi konkrétummal szolgál a másik verseci feljelentés, miszerint Haxo tábornok hadsegédeivel rendszeresen a megyéspüspöknél étkezett, s baráti sétákat tett az őrségparancsnok és a táblabíró kíséretében.³² Haxót végül két adjutánsával együtt Székesfehérvárra helyezték át.³³ Kőszegen Le Tellier és Gobrecht tábornokokra volt panasz önkényes kiruccanásaik miatt.³⁴ Bonne alezredes egy pozsonyi kávéházban nagyképpen kinyilvánította, hogy inkább lenne francia gránátos közlegény, mint osztrák tiszt.³⁵ Kijelentése éléhez tudnunk kell, hogy öt évvel korábban még az ezredtulajdonosa után Weidenfeld elnevezésű, 1813-tól a Máriássy (37.) cs. kir. gyalogezredben szolgált főhadnagyként. Ugyancsak kellemetlen epizódnak bizonyult gróf Niczky János vendégszeretete, aki 1814 áprilisában három Szombathelyre internált lengyel tiszteket, név szerint Dortsvitzyt, Marhotskyt és Koslovskyt fogadott be Giucciardi vezérőrnagy,

²⁶ ÖStA KA HKR 1814. L. 836.

²⁷ ÖStA KA HKR 1814. L. 3994.

²⁸ ÖStA KA HKR 1814. L. 1899.

²⁹ ÖStA KA HKR 1814. L. 748.

³⁰ ÖStA KA HKR 1814. L. 2477.

³¹ ÖStA KA HKR 1814. L. 1471.

³² ÖStA KA HKR 1814. L. 2421.

³³ ÖStA KA HKR 1814. L. 2353.

³⁴ ÖStA KA HKR 1814. L. 1959.

³⁵ ÖStA KA HKR 1814. L. 2228.

a körzet dandárparancsnoka megkérdezése nélkül közeli bakófi (Vas vm.) birtokára.³⁶ Mire a dolog a tábornok fülébe jutott, a lengyelek már több napja ott voltak, s a grófnéval kirándulásokat tettek a környéken. Niczky gróf a sértett Guicciardi nyomására hivatalos engedélyt kért ugyan, de a lengyel foglyok elbocsátására április 26-án már kijött az Udvari Haditanács parancsa, s az ügy okafogyottá vált.

Noha nem magyar területen őrizték, Drezda parancsnokaként szólni kell Gouvion St. Cyr tábornagról, akinek népes kísérete okozott gondot a Csehországi Főhadparancsnokság számára. Franciaország marsallját 107 fős (közöttük csak 24 tiszt volt kapitányig bezárólag, a többiek hadbiztosok, orvosok, titkárok, 59 szolgáló, 24 csendőr) kíséretével és 158 lóval Karlsbadba szállították, s a Prágai Főhadparancsnokság ezt igencsak megterhelőnek ítélte. Az Udvari Haditanács utasítása szerint St. Cyr csak néhány számára kedves személyt hagyhatott maga mellett.³⁷ A végleges, Schwarzenberg tábornagy, főparancsnokkal tett egyeztetést követő 1814. január 5-én kelt döntés szerint a főrangú fogollyal csak közvetlen szolgálói, két adjutánsa, Robert főorvos és Beclan fősebész maradhattak.³⁸ Az utolsó híradás 1814. június 6-án kelt róluk, miszerint már május 25-én elutaztak Franciaországba. Ebből kiderült, hogy az ímént említettekén kívül mellette hagyták Borelli tábornokot, Marion hadmérnök ezredest, Le Chartier alezredest és Durosnel kapitányt.³⁹

A sors iróniájaként az 1809-es háború francia fogolycsere-bizottságának vezetője, a szintén drezdai kapituláns Mathieu Dumas tábornok – nem azonos id. Alexandre Dumas 1806-ban meghalt tábornok apjával Thomas Alexandre-ral – most korára és egészségi állapotára hivatkozva folyamodott áthelyezéséért Nagyszombatból Pozsonyba.⁴⁰ Illusztris fogolyként említendő Wincenty Woroniecki herceg, aki alezredesként a 7. francia könnyűlovasszeregben szolgált, és Székesfehérvárról kérelmezte hazatérését Lembergbe.⁴¹

Az 1814. május 5-én Párizsban kelt uralkodói kézirat már a fogolykérdés megoldásának kulcsaként hivatkozhatott az április 23-án a franciákkal kötött egyezményre, miszerint meg kell kezdeni a cseréket és a visszaszállításokat.⁴²

A fogolycseréket a hadseregek mellett működött fogolycsere-bizottságok intézték. Francia oldalról Jacquinet, osztrák részről Civalart tábornok irányították a cseréket és a hazaszállításokat.⁴³ Elsőként a nem harcoló kategóriába tartozókra, majd a rokkantak és a szolgálatképtelenek csoportjaira került sor. A szabadulólísta kerülésben a nemzethez tartozás is döntött, vagyis a piemonti, itáliai, holland, elzász-lotaringiai, német, svájci stb. születésű, francia zsoldban állt foglyok előnyt élveztek. Ez a kedvezmény adott esetben vonatkozott a hasonló státusú foglyok átvételére is, a császári-királyi hadseregbe.

A cserék valójában csak június közepén indultak be igazán, s a helyi parancsnokságok jelentéseiből tudható például, hogy Veszprém vármegyéből 116 törzs- és főtiszt, valamint 65 közfogoly érkezett a szintén fontos elosztóállomás Sopronba, hogy onnan tovább kí-

³⁶ ÖStA KA HKR 1814. L. 2303.

³⁷ ÖStA KA HKR 1814. L. 47.

³⁸ ÖStA KA HKR 1814. L. 367.

³⁹ ÖStA KA HKR 1814. L. 3268.

⁴⁰ ÖStA KA HKR 1814. L. 32.

⁴¹ ÖStA KA HKR 1814. L. 1120.

⁴² ÖStA KA HKR 1814. L. 2660. Utalunk kell az április 16-án kötött schiarino-rizzinói fegyverszünetre is, melyet Napóleon április 6-i lemondása után Eugène de Beauharnais itáliai alkirály kötött az Osztrák Császársággal.

⁴³ ÖStA KA HKR 1813. L. 4112.

sérjék őket hazájuk felé.⁴⁴ Nógrádból 112 fogoly tiszt és 65 legény indult vissza.⁴⁵ Heves megyéből 61 tisztról tudunk.⁴⁶ Bár a hazainduló szállítmányokra sajnos csak szórványos adatok utalnak, annyi bizonyos, hogy itt is ügyelni kellett a rendre, s hogy a menetek ne kerestezzék egymást. Mégis panaszra adott okot, hogy sokan a francia trikolorral a fejedőiken vonultak, mint a már nem érvényes és nem az elismert kormányzat jelképeivel.⁴⁷ Erdélyből a főhadparancsnokság jelentése szerint július 6-án indultak haza az utolsó transzportok, s ekkor került sor itteni internálási helyszíneik felszámolására is.⁴⁸ A folyamat ettől függetlenül őszig elhúzódott, hiszen pár tucat szállíthatatlan betegre csak ekkor kerülhetett sor.

Az Udvari Haditanácshoz a békekötés után két hónappal, 1814. július végén beérkezett, ám mégsem teljes körű összesítések szerint az osztrák örökös tartományokba az 1813–1814-es háború során mintegy 3200 francia tisztet internáltak, s az itteni közfoglók összlétszáma 25 ezer főnyire rúghatott.⁴⁹ A magyar korona tartományainak fogolylétszámát összesítve a teljes időszakban hozzávetőlegesen 19–20 000 főről beszélhetünk. Az imént tárgyaltakon túl a források hiánya és szűkössége miatt sajnos nyitott kérdés maradt a mellékhadszíntérnek számító észak-itáliai térség. Viszonyítási alap lehet, hogy egy 1814. áprilisi vázlatos összesítés szerint az Itáliai Hadseregtől 4387 császári-királyi katona került francia fogságba.⁵⁰ Feltételezhetjük, hogy az ellenoldali foglyok létszáma is hasonló lehetett, akiket belső-ausztriai, horvát-dalmát és egyéb szlavóniai helyszínekre szállítottak. Osztrák birodalmi léptékben tehát 50-55 ezres fogolylétszám tűnik reálisnak, nem számítva a német területeken maradt francia hadifoglyokat, akikre a kutatás végképp nem terjedhetett ki.

Ami a nagyságrendeket illeti, becsléseimet alátámaszthatja a cseh és morva ország-részben működött táborigénykórházak 1813 áprilisától 1814. március végéig terjedő összesítése, miszerint a 221 201 beteg és sebesült közül 91 554 volt cs. kir. osztrák, 67 381 orosz, 19 689 porosz, valamint 42 567 a francia hadseregben szolgált katona.⁵¹

A hatodik, Napóleon ellenes koalíció, szoros előzményként számolva a francia császár tragikus oroszországi hadjáratával is, a német és kisebb mértékben az itáliai hadszíntéren hatalmas emberveszteségekkel járt, amelyeknek egyik fontos elemét a halottakon és sebesülteken túl a hadifogolytömegek alkották. Az ő magyarországi sorsuk ebben az időszakban is igazolta, hogy a hadifogoly-válságkezelésből a magyar korona tartományai szinte erejükön felül, a bürokratikus szigort, de a humanitást is ideértve, elismerésre méltóan vették ki részüket.

⁴⁴ ÖStA KA HKR 1814. L. 3333.

⁴⁵ ÖStA KA HKR 1814. L. 3404.

⁴⁶ ÖStA KA HKR 1814. L. 1346.

⁴⁷ ÖStA KA HKR 1814. L. 2879.

⁴⁸ ÖStA KA HKR 1814. L. 3622.

⁴⁹ ÖStA KA HKR 1814. L. 3998.

⁵⁰ ÖStA KA HKR 1814. L. 2037.

⁵¹ ÖStA KA HKR 1814. L. 2072.

FORRÁSOK ÉS BIBLIOGRÁFIA

- Lenkefi* 2000. *Lenkefi Ferenc: Kakas a kasban. Francia hadifoglyok Magyarországon az első koalíciós háború idején 1793–1797.* Budapest, 2000.
- Lenkefi* 2007. *Lenkefi Ferenc: Hadifoglyok Magyarországon a Franciaország elleni koalíciós háborúk idején, 1793–1814.* In: „A hadi történet kútfeje minden hadtudománynak.” Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére. Szerk. *Szabó János.* Budapest, 2007. 125–141. o.
- ÖStA KA HKR L. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien, Wiener Hofkriegsrat Protocollum Departementum L.